

גורה ההיכל

לע"נ הטהורה של מורנו ורבינו עטר הגה"צ מון רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל נלב"ע ח"י בטבת תשע"ב

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר
 בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר
 רח"נ חשוני 3 (מאהורי ביתבנים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק
עש"ק פרשת במדבר ד' בסיון תשע"ח, גליון מס' 431

זמני כניסת השבת ויציאת החג

הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת
7:11	8:13	8:46
ב"ב		
6:56	8:15	8:44
ירושלים		

נושא הלכתי לפרשת השבוע

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א
 גאב"ד נוה אחיעזר – בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

פדיון הבן על ידי שליח

[במדבר ג, מט-ג] ויקח משה את כסף הפדיום מאת העדפים על פדויי הלויים, מאת בכור בני ישראל וגו'.

שאלה: מהמבואר בפרשה עולה שבפדיון הבכורים הראשון, לא פדו הבכורים את עצמם ישירות אצל אהרן ובניו, אלא העבירו את כסף הפדיון למשה, ומשה נתן את הכסף לאהרן ולבניו. האם ניתן ללמוד מכאן שאף כיום ניתן לפדות בנו על ידי שליח.

שבאה המצוה בראשונה בס"פ בא, כך היה צריך להיות בפדיון בכורי המדבר כל אב יפדה את בנו או גדול יפדה את עצמו. אלא ודאי להורות לדורות צוה ד' כך, שפדיון הבן יוכל לעשות ע"י שליח. ואולי מהאי טעמא סיים קרא התם בפ' במדבר סיני, ויתן משה את כסף הפדוים לאהרן ולבניו וגו' כאשר צוה ה' את משה, אין צו אלא מיד ולדורות כדיליף בקידושין (טו), האב חייב למולו גם לדורות, מקרא דכתיב כאשר צוה אותו וגו', כנ"ל.

מפדיון הלויים אפשר להוכיח לדיני פדיון הבן

וכתב המהר"י אסאד שם להוכיח שניתן ללמוד ממה שנאמר בפדיון הלויים לענייני פדיון הבן, דהרי הרמב"ם (פ"א מהל' בכורים ה"ג) והרא"ש שלהי מס' בכורות ילפי' דפדיון בכור ניתן ה' סלעים לזכרי כהונה דוקא ולא לכהנת, ומייתי ל' מקרא בפ' במדבר סיני ונתת הכסף לאהרן ולבניו ויתן משה את כסף העודפים לאהרן ולבניו וכו'. וכן בתשובת צמח צדק (קכח) יליף דין דאין מילה מעכב את הפדיון, מדין תחלת פדיון בכורי ישראל במדבר שלא היו נמולים וכו', א"כ אף אנן נילף מהתם דפדיון אית"י ע"י שליח וע"י בית דין.

שני ענייני שליחות בפדיון הבן

כאמור כבר קדמו בפנים יפות כאן בקושיה משליחות משה. וכתב לתרץ על פי מה שהעלה בספרו הפלא"ה (כתובות עד, א ד"ה גמ' מכדי, בשם בנו), דאף [השואל ב] ריב"ש, הסובר שאין שליחות בפדיון הבן, יודה שנתנית המעות יכולה להיות על ידי שליח, כמפורש בבכורות (א, ג) דרב אשי שדר ליה לרב אחי בריה דרב הונא שיבסר זוזי בפדיון הבן. וכן מוכח ממה שאמרו בקידושין (ה, ב) דמהני נתינה במתנה על מנת להחזיר בפדיון הבן, ואם אינו יכול לפדות על ידי שליח, הרי אין מועיל תנאי, דכל דליתא בשליחות ליתא בתנאי, כמ"ש בכתובות (סו). אלא על כרחך ודאי יודה הריב"ש שנתנית המעות לכהן יכולה להעשות על ידי שליח. ורק עצם האמירה 'הרי בני פדוי' צריכה להיות על ידי עצמו, ואינה בשליחות. ובדיבור אין צריך דיני תנאי, כמו שהוכיח בהפלאה (סו), דרק במעשה לא אתי תנאי שהוא דיבור ומבטל למעשה. אבל דבר דאינו מעשה אלא דיבור, אתי דיבור ומבטל

שיעור הרב גריינימן בשבת זו בשעה 6:00 אחה"צ. כליל שבועות בשעה 3:45 לפנות בוקר. --- החל מהשבוע בימות החול בשעה 8:30-7:30 ואח"כ מעריב.

הדעות בפדיון ע"י שליח

כתב הרמ"א (יו"ד שה, י): ואין האב יכול לפדות על ידי שליח. וגם אין בית דין פודין אותו בלא האב. ומקורו מדברי השואל בתשובות הריב"ש (קלא). אולם הט"ז והש"ך (שם, יא) והגר"א הכריעו שכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדותו במקום הבן בממון האב. ובמחנה אפרים (זכיה, ז) ובש"ך (שם) תמהו דהא קי"ל בכל התורה שלוחו של אדם כמותו. והביאו שמבואר בר"ן (פסחים ז, א) ובמעדני מלך (בכורות פ"ח, ד"ח ז) ובצידה לדרך לבעל הבאר שבע (על רש"י פ' בא), ובמהרש"ל בשם מהר"מ מ"ץ והובא בדרישה שאפשר לפדות על ידי שליח, ואכמ"ל בזה.

ראיה מהמקרא שפודים על ידי שליח

והמלבי"ם בביאורו כאן כתב: ואגב הודיע שהיה הפדיון על ידי משה, וכדעת הש"ך ביורה דעה שיכול לפדות על ידי שליח. וכבר קדמו בראיה זו ההפלא"ה בפנים יפות, והאריך בזה ע"ש. גם השואל בשו"ת שבט סופר (יו"ד צח) הביא ראיה זו, ועי"ש מה שהאריך בזה.

קושיה מהמקרא על הסוכרים שאין פודים ע"י שליח

בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד רסה) תמה מכאן על הריב"ש הנ"ל, דמלבד מה שתמהו עליו כל האחרונים, דמאי שנא מכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו, התמיהה יותר גדולה מזה דזיל קרי בי רב נמי הוא, נילף מהכא דפדיון איתיה ע"י שליח וע"י בית דין, דאל"כ למה צוה ה' למשה בפדיון בכורי מדבר שהוא יהי שליח לישראל ולכהנים ליקח מבכוריהם דמי פדיונם וליתנם לאהרן, כמ"ש ולקחת חמשת וכו' ונתת הכסף לאהרן וכו' ויקח משה את כסף הפדוים וכו' מאת בכור בני ישראל וכו' ויתן משה את כסף הפדוים לאהרן וכו'. וכיון דהמצוה על האב או על הבן עצמו כמו

עלון זה מודפס ע"י דפוס אריה

לע"נ הבן הבחור

סהר חיים בן שולמית ז"ל בן-אברהם.

תנצב"ה

דיבור. - ובשם מורי הגר"א גנחובסקי זצ"ל (ע"פ פרורים, תשע"ד) מובא, שהסתפק אולי אמירה שעושה פעולת פדיון שייך בה דיני תנאי. [וכעין זה הביא בהפלאה (כתובות נו, א תוס' ד"ה הרי זו) בשם הפני יהושע (שם) דבנזיר שייך דיני תנאי, כיון שנחשב כהקדש כיון שמתחייב בקרבן. אולם ההפלאה שם חולק ע"ז, ע"ש]. - והביא מו"ר שגם באבני מילואים (לה, ה) ורבי עקיבא איגר (בגליון הי"ד שם) כתבו לתרץ הקושי על הרמ"א מפדיון במתנה על מנת להחזיר [שהקשה גם השער המלך (אישות סוף פ"ו)] מעין זה, דאף דפדיון הבן אינו ע"י שליח, היינו הפדיון עצמו, אבל נתינת המעות לכהן יכולה להיות ע"י שליח. ואם נותן המעות ע"י שליח לכהן, ואומר לכהן 'עבור המעות שאני נותן לך ע"י שלוחי יהי בני פדוי', ודאי מהני לכולי עלמא.

משה היה שליח רק לנתינת הכסף ולא לפדיון

ולפי זה מיישב הפנים יפות הקושיה על הריב"ש, דיש לומר שהאמירה לאהרן ובניו היתה על ידי הבכורים עצמם, ולא ע"י שליחם משה, כשיטת הרמ"א שאין מועילה השליחות בפדיון, דהיינו באמירה. ומשה היה רק שליח לקחת הכסף ולהקנותו לאהרן ולבניו. [וע"ש דבר נחמד מדוע לא לקח אהרן בעצמו, דכסף פדיון נחשב כממון שאין לו תובעים, דיכול לומר לכהן אחר אני רוצה ליתן. אבל משה לקח מדין בית דין שיכול להוציא מהמחוייב, ואפילו ממשועבדים]. - ואם כן לדעת ההפלאה האבני מילואים והגרעק"א יודו הריב"ש והרמ"א שנתנת הכסף לכהן יכולה להעשות על ידי שליח, כמו שמוכח מנתינת הכסף באמצעות משה. ואי אפשר להוכיח ממשה שניתן לבעשות את כל הפדיון [כולל האמירה] על ידי שליח.

במדבר היתה רק נתינת כסף בלא אמירה

אולם מו"ר הגרא"ג זצ"ל אמר לדחות חילוק זה, שאולי בפדיון הבכורים במדבר לא היתה אמירה כלל, אלא גוף מעשה הפדיון היה על ידי הכסף, ולכן יכלו להפדות על ידי שליחם משה, כמו שנפדו הבכורים האחרים בלא אמירה על ידי שהלויים באו תמורתם. עוד נסתפק לדעתם, האם גם המקדש אשה בעצמו ומקנה לה את כסף קידושיה על ידי עבד כנעני שאינו בשליחות לקידושין, כמבואר בגיטין (כג, ב), האם תהא מקודשת. ולכאורה מודסתמו שאינו נעשה שליח ולא חילקו בזה, נראה שלא תהא מקודשת. וצריך עיון לחלק בין פדיון הבן לקידושין. - וראה לקמן כמה שהבאנו כמה סברות וחילוקים שיש בין פדיון הבן לקידושין.

חילוק נוסף בסוגי שליחות לפדיון הבן

וכעין זה מתרצים האחרונים, על פי מה שהעלה החת"ס (י"ד רצז) לחלק שמה שהאב שולח ממון לכהן על ידי שליח מועיל בודאי, כי אין שליחות זה כקידושין וגיטין דמלבד הגעת המעות להאשה צריך שיאמר הרי את וכו', ובעינין שתהיה אמירת השליח כאמירת הבעל. אבל בפדיון הבן לא יא אלא מניח מעותיו על הקוף ומשלחו לכהן, ויודיע שהוא שולח לו בפדיון בנו יוצא ידי חובתו, רק שידע הכהן שבשביל פדיון נותן לו. ואם כן מה לי הוא מה לי שלוחו. אך מ"ש הריב"ש והרמ"א שאינו יכול לעשות שליח, הוא באופן שהשליח נותן ממון של עצמו ואינו מזכה ממנו להאב, אלא רוצה לפדות בנו של פלוני בממון עצמו בשליחות פלוני, והיה האב יוצא ידי חובת פדיון מטעם שלוחו כמותו. וכמי שמפריש מתבואות עצמו על כריו של פלוני. ובהא פשיטא לשואל שברבי"ש דאינו נפדה על ידי שליח, אבל ממון שלוח מבעלים לכהן אין זה פדיון על ידי שליח אלא הגעת ממון על ידי שליח, ואין בכך כלום. וכן כתב הגאון בעל נתיבות המשפט בתשובתו שבס' חמדת שלמה (י"ד לב). - ואם כן ברור שאין להוכיח כלום מפדיון הבכורים ע"י משה, שהרי רק העבירו את כספם באמצעות משה, ולדברי החת"ס לא עלה בדעת השואל בריב"ש לפסול שליחות זו.

חילוק אם הקנין נעשה ע"י הכסף או על ידי השליח

ובשם מורי הגר"א גנחובסקי זצ"ל (ע"פ פרורים הג"ל) מובא, שמצאנו סברא זו בקנין כסף, שבמשנה ברורה (תמח, יד) כתב דאע"פ שהמקנה חמצו לנכרי

אינו עובר בכל יראה, דהרי הוא חמצו של נכרי, מכל מקום אינו יכול להקנות החמץ אלא לנכרי עצמו, ולא לשלוחו של הנכרי, דלא ריבתה התורה שליחות אלא בישראל, [כמ"ש בקצות החושן (קכו, טו)], ואפילו היה השליח גם כן נכרי, דאין שליחות לנכרי, בין מנכרי לישראל ובין מנכרי לנכרי. אבל בביאור הלכה (תמח, ג ד"ה ובלבד) הביא בשם מחנה אפרים (שלוחין, טו) דמה שאין מועיל להקנות על ידי שליח של הנכרי, הוא רק כשהקנין הוא על ידי השליח, משא"כ כשהקנין הוא בכסף זה יוכל להעשות גם על ידי שליח, שהרי בקנין כסף גם בלי השליח, הכסף עצמו קונה הדבר, ובעל החפץ מקנה לבעל הכסף בלי אמצעות השליח. כיון שבמצאות הכסף הגיע, והשליח אינו אלא להעביר המעות. וכתב הביאור הלכה שמתשובת הריב"ש (תא, בסופה) שכתב שישראל שקונה בפסח חמץ מגוי עבור גוי אחר במעות הגוי, עובר על כל יראה וחייב מלקות, דכיון דאין שליחות לגוי הרי הוא כמו שקונה בעד עצמו. ואפילו אם נאמר שהישראל אינו מתכוון לקנות לעצמו, א"כ הוא חמץ של הגוי המוכר ברשות ישראל ועובר עליו. ולכאורה למה חייב, הרי אף שאינו שליח, מ"מ כספו של הגוי קונה עבורו, והישראל עושה רק מעשה קוף בעלמא הוא דעבד. ועל כרחך שאינו סובר כסברת מחנה אפרים¹. ונראה שסברת הריב"ש היא, שאף שאם יפרש המשלח שהשליח הוא רק למעשה קוף, והוא עצמו קונה באמצעות הגעת כספו למוכר, יועיל. אבל בסתמא מתפרש שאין המשלח פועל אלא השליח פועל, ונמצא שהמשלח לא הקנה החפץ לגוי, אלא התכוון שהשליח יקנהו לגוי, והרי אין שליחות לגוי, וכאילו קנה השליח לעצמו.

אם כן לכאורה דברי החת"ס סופר הנ"ל תלויים בפלוגתת הריב"ש ומחנה אפרים. ולדעת הריב"ש הדרא קושיין על קרא דמשה רבינו. דהרי בעינין לדין שליחות, ואין שליחות בפדיון הבן. ויש לומר שמשה אמר להדיא שאינו בתורת שליח אלא בתורת מעביר הכסף, ובכהאי גוונא לכולי עלמא חייל הקנין אף על ידי מי שאינו בר שליחות, דהשליח אינו אלא להעברה בעלמא.

לענין קידושין וגירושין

ואמר מו"ר הגר"א גנחובסקי, דלפי"ז לענין שליח לקידושין בקידושי כסף על ידי פסול לשליחות, יא גם כן תלוי בפלוגתת הריב"ש ומחנה אפרים. אמנם אם יאמר בהדיא המקדש למתקדשת דמקדשה בכסף ששולח ושהוא המקנה, יועיל כשיש עדים שאמרו ביניהם. ועדים שראו שנתן לעבד כנעני, ועדים שראו קבלת הכסף, והיינו אם נאמר שאין צריך נתינה בקידושין, ומועיל גם כשמניחם על גבי קרקע. [ומה שפוסלים על ידי עבד כנעני, נראה כיון דבסתמא מתפרש בתור שליח]. ומה שעבד כנעני פסול להיות שליח לגירושין, דבגירושין אין די שהגט של הבעל יגיע לאשה, דבעינין נתינה, וטלי גיטיך מעל גבי קרקע לא מהני, אבל בפדיון הבן לא בעינין נתינה.

הדעות שצריך שליחות גם בפדיון במעות האב

אך בשו"ת שבט סופר (י"ד צח) דחה דברי זקנו החת"ס, דמה שרצה לומר דאם האב שולח מעותיו ע"י אחר לא צריך לשליחות כלל, ודוקא אם השליח רצה לפדות בממון שלו, לא נשמע כן מאחרונים, ועיין בהפלאה (הנ"ל) ובאבני מילואים (הנ"ל) [ובגליון רבי עקיבא איגר (הנ"ל), שתירצו באופן אחר כמובא לעיל. הרי שלא סבירא להו חילוק זה]. רק מצאתי לקדושת זקני חבר בסידור יעב"ץ², שכתב ג"כ בפשיטות כן.

כהן אם יכול להעשות שליח לפדיון

וכן הביא הפתחי תשובה בשם שו"ת פני אריה (מד) דאף כאשר פודה השליח במעות של אבי הבן הוא מדינא דשליחות. וחדש שם הפני אריה דכהן אינו נעשה שליח לפדות בן ישראל מכהן אחר, כי הכהן ליתא בפדיון דנפשיה, כדתנן בבכורות (ג, א) כהנים ולויים לא נפטרו מבכור בהמה טהורה אלא מפדיון הבן ופטר חמור, א"כ לענין פדיון הוא כעבד, דתנן בגיטין (כג, א) שאינו בתורת גיטין וקידושין, ואינו נעשה שליח לקבלה, וה"ה להולכה כמ"ש רש"י שם. וא"כ הוא הדין והוא הטעם יפסל בשליחות דפדיון. וכתב

1. ובתשובות מהרש"ם (ב, א) הביא מבדק הבית להרא"ה (בית ג, שער ז) שאם אין ישראל מכוון לקנות לעצמו, מהני השליחות לגוי. והביא שכבר כתב בספרו משפט שלום (קפח, א) שאם שکر באותן המעות עצמן מהני. והריב"ש מיירי שקנה במעות של עצמו. וכן כתב שם במשפט שלום שלכאורה הריב"ש שלא כמחנה אפרים, ותמה על זה, ע"ש. וסיים שאין תשובת הריב"ש תחת ידו, אבל כפי הנראה עיקר החילוק, דאם הם אותן המעות עצמן של ישראל [ששלח גוי להשכיר, אז הגוין מעשה קוף עבד]. אבל היכא שנותן משלו, אף שחייב לישראל סך זה, בכהאי גוונא אמרינן דאין שליחות לגוי. - אבל בתשובת הריב"ש נאמר במפורש: ולקנות חמץ לצורך הגוי במעותיו של גוי. ואם כן אין מקום לפרשו כמו שכתב המהרש"ם.
2. בליקוטי הערות לשו"ת חת"ס העיר: בסידור יעב"ץ בית יעקב נדפסו הלכות פדיון בכור (בדפוסים הרגילים בדף קד, א). וז"ל שם סעיף י, ואינו יכול לפדות ע"י שליח, (שהשליח נותן ממון עצמו ואין מזכהו להאב, ופודהו בשליחותו. אבל ממון שלוח מבעלים לכהן, מותר לדברי הכל). וגם בית דין לא יפדוהו בלי האב, וי"א שיכול לפדות ע"י שליח, עכ"ל. אולם הנראה שכל דיני פדיון הבן אינם מהיעב"ץ עצמו, שבסידורו דפוס ראשון לא נדפסו, ובספרו מגדל עוז נדפסו דיני פדיון הבן בשם 'ברכות הורי', ושם פלג' ב סעיף ט' כתב, וז"ל, ודבר ברור הוא מה שכבר הסכימו מאוחר האחרונים שהאב יכול לעשות שליח לפדות בנו, עכ"ל. ולא חילק בין זה לזה, ומה שנדפס בסידור יעב"ץ הוא קרוב ללשון החת"ס, ונראה שהמלקט לקחו מאכאן.

הפני אריה דלשיטת הר"י מיגאש שהביא הר"ן שם, עבד פסול רק לשליחות קבלה, וביאר הר"ן להולכה אינו אלא כשליח דעלמא, וישנו בשליחות. משא"כ בקבלה שמכיון שמשגה גט לידו מגורשת והוא אין לו יד הואיל ואינו בתורת גיטין. ורק גוי פסול להבאה כיון שאינו בן ברית. א"כ גם בפדיון הבן, כשמביא הכהן הכסף בשליחות האב, דהוי ממש דומיא דשליח הולכה, כהן נמי נעשה שליח.

הבדל בין כהן ללוי

והאמת שגם בשו"ת חתם סופר (יו"ד רצו) הביא, שתמה השואל מדוע לא כתב שום פוסק דכהן ולוי שאינם בני פדיון יפסלו לשליחות זו, ועל כרחך שכשרים להיות שלוחים. והשיב לו החת"ס: דבר גדול דיבר, ועל מי תלונתו, אין אחד מהראשונים שהזכיר שליחות בפדיון, כי אם משמעות דברי הר"ן שכ' אגב ריהטא דבדיקת חמץ ופדיון נעשים ע"י שליח, וי"ל אה"נ כהן ולוי לא. והאחרונים שבאו אחרי הרמ"א ופסקו דבפדיון נעשה ע"י שליח, הם בודאי לא נחתו לסברא דידי דא"כ מיתרצא ריב"ש כמו שתירצתיו אני (כנ"ל), וא"כ לדידי אימא ה"נ אפי' להר"ן יפסלו לויים לשליחות זו. אמנם כהן נראה לי דכשר לשליחות, משום שהוא הוא שפודין עמו, וה"ל כאיש ואשה ששניהם כשרים לשליחות הגט, בין ההולכה בין לקבלה, אע"פ שהאיש אינו מתגרש והאשה אינה מגרשת, מ"מ מיקרי תרוויי' אית' בגירושין, וה"נ ישראל הנפדה והכהן הפודה שניהם בפדיון. - ועיין בליקוטי הערות מה שקיבץ דברי האחרונים בזה.

הסבר להחרי אשה בשליחות

והמהר"י אסאד (הנ"ל) הביא בשם השואל שהיה פשוט לו, דאשה הא ודאי כיון דליאת בדנפשה אינה נעשית שליח לפדות בן, וכהנים ולויים איפשטא ליה דנעשים שליח דשפיר איתא בדנפשייהו. ודחה דבריו, לדבריו איפשטא רק בכהנים לבד דנעשה שליח לפדיון, ובהדיא כתב החתם סופר לטעם זה היינו בכהן דוקא אבל לא בלויים. וכמו כן דחה דברי השואל לפסול באשה, דלפי הטעם שכתב החתם סופר הנ"ל על כהן איתא בדנפשיה לפי שהוא הוא שפודין עמו, לפי"ז גם אשה לשיטת רש"י דמייתא הרא"ש שלהי בכורות וחד תי' בתוס' קדושין ח' ע"א דפדיון הבן ניתן גם לכהנת, אשה נמי איתא בדנפשה מקרי, עכ"פ אשה כהנת נעשית שליח לפדיון כמו כהן.

לוי נחשב כבכור ושפיר נעשה שליח

שוב כתב המהר"י אסאד, דפשיטא ליה דלויים נעשים הם שלוחים לפדיון, חדא משום דתחלת פדיון בכורי מדבר, הלויים עצמם הם היו פדיונם שנכנסו בקדושה תחתיהם, ומה"ט גופא הם פטורים לדורות מפדיון. א"כ פטורא דידהו לדורות טעמא הוא משום דאתא מחיובא דידהו, עי"ז שנכנסו גופם בראשונה תחת בכורי ישראל ומאו נתקדשו גופם בקדושת הבכורים, קדושה לשעתה ולעתיד לכל הדורות, וה"ל שפיר איתא בדנפשייהו. וזהו כעין טעם של הגאון תשובת ח"ס הנ"ל על כהנים. והביא ראייה כמו שהבאנו לעיל לתמוה על הריב"ש, שסובר שא"א לפדות ע"י שליח, דזיל קרי בי רב נמי הוא, שנאמר כאן, ויתן משה את כסף הפדוים וכו', ומשה לוי ה', ונעשה שליח לפדות הבכורים בממונם. וכ"כ השואל שבט סופר (יו"ד צח).

דחיית ראייה זו

ובעל שבט סופר דחה ראייתו, דהא טעמא דש"ס משום דליאת בנפשיה, ולא יכול להיות שליח בדבר, וזה לאחר שצויה הקרא שלויים יפדו הבכורים, שילפינן מזה שגם לדורות בן לוי פטור, כמו דאמרינן בבכורות אם הפקיעו קדושות אחרים כ"ש קדושת עצמן שיפקיעו, אבל קודם זה הא גם לויים מחויבים, דהא הלויים בכורים לא היו יכולים להפקיע אחרים, משום דדי שיפקיעו את עצמן. וגם הלויים ה' מחויבים בפדיון אז, ע"כ שפיר היה יכול משה להיות שלוחם, וגם על ידם נפדו הבכורים, וא"ש. - ובמהרי"ט אלגזי בכורות (פ"א ל"ד י"א, סוף אות ז) חקר, בפדיון פטר חמור, אי יכול כהן להיות שליח מדליתא בנפשיה. וכתב דתלוי במהות חיוב מצות הפדיון, דלמ"ד דהמצוה מוטלת על הבעלים, י"ל דאינו פדוי דכיון דהכהן פטור מפטר חמור. ואם נאמר דאינה מוטלת על הבעלים, פדיונו פדוי.

פדיון על ידי ציבור ובית דין

והחתם סופר (חיו"ד, רצו) כתב: נ"ל פשוט כיון שכהן ולוי המה במ"ע לפדות בכורי ישראל, ואפי' ציבור שכולם לויים ויש ביניהם בכור ישראל, מחוייבים לפדותו מממון עצמן, א"כ נעשים שלוחים לפדיון בכורים ג"כ. וכן כתב עוד החתם סופר (שם, רצו): אמנם אם אין אב לפדות פודין הבית דין מממון של

צבור את הבן, והוא מצות עשה בפני עצמה. גם בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד רסד) העתיק תשובה מכת"ק הגה"ר רבי מרדכי בנעט זצ"ל, בעניין ספק אבי הבכור אם חייב להוציא ממון ולפדותו, וכתב: ואין לומר כיון דספק מצוה הוא, הרי נתחייב במצוה זו מספק, דזה אינו דכל מצוה דאית בה נתנית ממון לא מחויבים מספק, כמבואר במתנות כהונה ביו"ד סי' ס"א סעיף כ"ג וסעיף ל"ג..., על כן פשוט שאין עליו לפדותו, ומכ"ש שאינו יכול לברך על הפדיון, ובית דין העיר מחוייבים לפדותו.

ותמהו עליהם האחרונים (הובאו בליקוטי הערות על שו"ת חת"ס), דהיכן מציינו שיש מצוה על הציבור לפדות את הבכור, והביאו שהחתם סופר בעצמו (שם, רצה) כתב: נראה לי אי לאו דכתיב בתורה להדיא מ"ע המול לכם כל זכר, שיהיה המצוה מוטלת על כל ישראל למול זכריהם..., לולי כן לא היה יכולים למול את הגדול מטעם שליחות..., אבל מ"ע למול את עצמו לכשיגדיל, באותה מצוה הוא לא שייך בגווה ולא מצי למיהוי שליח, אלא שבאמת המצוה מוטלת על כל ישראל למול זכריהם ומשו"ה יכולי למולו. וא"כ בפדיון הבן דלא גלי רחמנא שום מצוה על הבית דין, א"כ אין אדם יכול להעשות שליח לפדות הגדול עכ"פ, וס"ל להני גאונים כיון דאמרינן בקידושין (ט, כט, א) תפדה תפדה כל שאינו בתפדה אינו בתפדה, ומהא נפקא פטור האשה ממצוה זו, א"כ ממילא כשם שאין שליחות בתפדה, כך אין שליחות בתפדה, וגם האב אינו יכול לעשות שליח לפדות בנו במקומו. ובהמשך דבריו כתב: וכיון דשליח לא מצי לפדות גם ב"ד אינם יכולים לפדותו.

ציבור ובית דין משום ערבות

ובשו"ת כתב סופר (חיו"ד, קנב) כתב להסביר דברי אביו הח"ס: דכיון דכל ישראל ערביין זה בזה, וכל אחד מחויב לעשות התפעלות שיקיים כל אחד מישראל מצוה המחויב עליו, וערב אחד בעד חבירו מקרי מחויב בה..., ונ"ל משום זה מקרי כהן ולוי מחויב ושייך בדבר, הגם בדנפשי' ליתא מ"מ אית' בדנפשי' מקרי..., ואולי יש לכוון דברי בדברי אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל והדין נייח לנו לקיים מילי דאבוהא אבוהון של ישראל זצ"ל. - והדוחק לפרש כן בדברי החתם סופר הוא גדול, ובפרט שלא יושבה הסתירה לתשובתו הקודמת, וכמו שכתב בן הכת"ס בשו"ת שבט סופר (יו"ד, צח): ולא עלתה ארוכה לזה, במה שכתב בכ"ס להסביר דברי הח"ס דמקרי מחויב בדבר מצד ערבות.

ציבור ובית דין משום צדקה

ומה שנראה ביאור אמיתי בדברי הח"ס, שמיישב הסתירה, הוא מש"כ בשו"ת אבני זכרון (ח"ב, צו-ג): נראה להצדיק את הצדיק, דמה שכ' "והוא מ"ע בפ"ע", אינו ר"ל מחמת פדייה ביחוד, רק כיון דזכות הוא לקטן להיות פדוי, ולכן כ' הש"ך (שה"י, יא) ובנקוה"כ שם, דאם מת האב יש להב"ד לפדותו היתום, וע"כ שפיר כתב הח"ס דגבי גדול לא שייך לומר שזכין לו כיון שאינו רוצה, או אפילו קטן אם יש לו אב לא יפדוהו ב"ד, שהרי החיוב מוטל על האב ויכול לפדותו בכל זמן, אין יכולין הב"ד והציבור לזכות לו ממון ליטול ממנו המצוה שלא ברצונו. משא"כ יתום קטן שאין לו יד לפדות עצמו אפילו בממון שלו, וכיון דזכות הוא לו להיות פדוי, ודאי מחוייבים הב"ד והציבור לזכותו במצוה, כמו שמצווין עליו להחיותו ולפרנסו אם הוא צריך, ולקנות לו ציצית ותפילין. ומש"כ הח"ס שזה מ"ע בפ"ע, ר"ל המצוה עשה הכללית, והיינו מ"ע של צדקה להחיותו חיי שעה, וכ"ש חיי עולם לזכותו בתורה ומצות. ומהש"ס קידושין אין ראי' נגד זה, דהא דלא אמר דמחייבי ב"ד למפרקיה כמו דאמר גבי מילה, הוא משום דגבי מילה איכא מצוה וחיוב מיוחד לבי"ד למול קטנים, כדכתיב המול לכם כל זכר, משא"כ פדיית יתום אינה מצוה מיוחדת לבי"ד, רק הוא בכלל הצדקה כפרנסה וחיי עולם שמצווין עליו להחיותו. ותדע שכן הוא, דהרי גם גבי ללמדו תורה אמרינן (שם ע"ב) והיכא דלא אגמרי' אבוה מיחייב איהו למיגמר נפשי' וכו', ולא אמר דאי לא אגמרה אבוה מיחייבי ב"ד, והלא בודאי מצוה על הב"ד וציבור ללמד את הקטנים תורה וכ"ש ליתומים. ועיין בחו"מ (קסג, ג) דאם אין אביהן של תינוקות יכולין לשכור מלמד, חייבים הקהל לתת לפי ממון. וע"כ צ"ל דהא דלא אמר מיחייבי ב"ד למיגמרה, היינו משום דלא איירי כאן במ"ע הכללית של צדקה וג"ח להחיותו חיי שעה וחיי עולם, רק במצות לימוד תורה המיוחדת, וע"ז לא כתיב ביחוד חיוב לבי"ד. וכן הוא גם לענין פדיון יתום קטן, דצריכין ציבור לפדותו מטעם הנ"ל, ויען שאין מבואר מצוה מיוחדת לענין פדייה, לפדות היתום, לכן לא הזכירו הש"ס, כמו במילה, ודפח"ח.

טיפת דיו של רש"י

ביאורים בפירוש המילות שברש"י על פי מקורותיו ושאר ראשונים

סמך לזה מהסבר שבשרשים לרד"ק (ת): וכמו שהיד מוכנת לאדם לכל צרכיו, כן נקרא המקום המוכן יד. שהוא קרוב יותר למשמעות ריוח, מאשר למשמעות רוח]. וכן תרגמו המילונים הנ"ל: Espace vide à côté de quelqu'un (ריוח פנוי שעל יד מישלו).

[והקשו עליו שהרי נאמר לפני כן "כאשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם", וכתב רש"י: כמו שפירשתי הליכתו כחנייתו, כל דגל מהלך לרוח הקבוע לו. - ושם ודאי הכוונה הכונה לרוח, צד. ועל זה ממשיך וכותב רש"י: על ידו - על מקומו וכו', רוח של צדו. כוונת דברי רש"י ברורה, שכל אחד נסע לפי רוח דגלו, ולכן מפרש "על ידו", שיתאים עם לשון רוח.

אולם הר"ר יהודה כהנא מירושלים כתב, שאדרכה מדברי רש"י הקודמים הללו מוכח כפירושו. כי רבי מרדכי יפה בלבוש האורה, בפירושו שם מבאר "כל דגל מהלך לרוח הקבוע לו", שבין כל שבט לשבט היה מרווח קבוע, שעליהם היה לשמור, ולכן המתינו הלוויים בין תקיעה לתקיעה, כדי שיתרחקו שהדגלים זה מזה. ואם כן גם שם צריך לנקד "כל דגל מהלך לרוח הקבוע לו". כי לכל אחד היה רוח קבוע שהיה עליו לשמור. לפי זה משתלב כפתור ופרח לומר שאף בקטע הבא, כיוון רש"י לומר **רוח של צדו!** ועל מה שהעירו שבכל מקום בפירושו לתנ"ך כותב רש"י ריוח בוי"ו, ובש"ס רוח בשני ווי"ו. וא"כ קשה לומר שאכן כתב רש"י **רוח** בכתב חסר].

השיב אג"ם ז"ל: מושכל ראשון וכלל בסיסי הוא, שרש"י בא בלעזי להוסיף פירוש על דבריו ולשון הקדוש. יסוד זה אינו עומד ונופל על וי"ו אחת או שתיים ... ובפרט, שלעצמינו לא זכינו לכתובת יד קדשו של רש"י.

מלבד מה שכתבתי שרוח אינה "סמוכה לכל הושת ידו", נתבאר שהלעז שהביא רש"י פירושו "רווחה", ואם אין **רוח** בדברי רש"י, ויאלו נא לפרש על מה סובב הלעז. [מהראוי להוסיף שבבדיקה בדפוסים הקדומים של רש"י, רומא לפני ר"ל, ריגיו רל"ה, ואדי אלחג'רה, ויניציא רע"ח. מצאתי שינוי משמעותי בגירסת רש"י, במקום כל דגל מהלך לרוח 'הקבוע', נדפס 'הקבוע'. וכן במקום 'רוח של צדו, קרוי על ידו הסמוכה לו לכל הושת ידו, נדפס 'רוח של צדו הוא, על ידו סמוכה לו לכל הושת ידו. - ומאחר ולמילה רוח, משתמשים בדרך כלל בלשון נקבה, ואילו למילה ריוח משתמשים בלשון זכר, מוכיח הנוסח הקדום שנוקט פעמיים בלשון זכר שהכוונה היא לריוח ולא לרוח. ויתכן שהנוסח שבדפוסים המאוחרים שונה מזכר לנקבה, כיון שהבינו שצריך לקרוא רוח, ולא עלה בדעתם קריאת ריוח, ודוק].

רוח או רוח

ונסע אהל מועד מהנה הלויים בתוך המחנות כאשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם. (במדבר ב, יז). וברש"י: **כאשר יחנו כן יסעו**, כמו שפירשתי (לעיל ב, ט), הליכתו כחנייתו, כל דגל מהלך לרוח הקבועה לו. על ידו, על מקומו, ואין לשון יד זו משמעו, רוח של לוו, קרוי על ידו, הסמוכה לו לכל הושת ידו. אי"ן שו"ן אי"ן צלע"ז.

בן דודי היקר, הרה"ג **אברהם מאיר ב"ר יצחק הכהן גלאנצר** ז"ל, מח"ס מעייני אגם, שהשבוע (ט' סיון) ימלאו י"א חודש לפטירתו, ועמד על דברי רש"י אלו במאמר לעזי רש"י ומשמעותם, (מעייני אגם עמ' כ), והרחיב בדבריו ונדפסו כעת בקונטרס נתיבות אגם. ונביא תמצית מדבריו בקצרה, עם הוספותי במוסגר, לעילוי נשמתו, תנצב"ה.

כתב רש"י לעיל בפרשת בשלח (שמות יד, לא) "והרבה לשונות נופלין על לשון יד, וכולן לשון יד ממש הן, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדיבור". [וכמו שכותב בשכל טוב (לדבי מנחם ב"ר שלמה, שמות כ) ושלחתי את ידו. זו מכה, כי יד מתפרשת לכמה עניינים. יד מקום, כדכתיב ויד תהיה לך מחוץ למחנה (דברים כג, יג). והנה מציב לו יד (שמואל א טו, יג). יד נבואה, כדכתיב ויד ה' היתה אל אליהו (מלכים א יח, טו), היתה עלי יד ה' (יחזקאל לו א), יד מכה, כדכתיב ושלחתי את ידו (שמות ג, כ), הנה יד ה' הויה (שם ט ג), יד עצה, כדכתיב והיתה ידך (דה"א ד, י). יד ממש, יד שפת הנהר, כדכתיב ועל יד הירדן (במדבר יג, כט). יד כח, כדכתיב וירא ישראל את היד הגדולה (שמות יד, לא). גם במחברת מנחם הביא משמעויות רבות ליד, ואכמ"ל].

רש"י כאן נעזר בלעז אי"ן שו"ן איש"א [en (=) son aise], שפירושו היום: 'נחת', 'קורת רוח', 'רווחה', 'נוחיות', 'שופי', וכו'. ומפירושו רש"י משמע, שהלעז פירושו 'רווחתו', מקומו של אדם הוא עד מקום הסמוך להושת ידו.

לא נדיר הוא, שמילונים הצרפתיים, לשפה העתיקה והחדשה (כמו: לארוס ואחרים) מביאים את לעזי רש"י כמקור, כלומר שרש"י הוא הראשון שמביא מלה זו לראשונה, כבר במאה ה-11 למס'. אבל לעז זה הינו יוצא מן הכלל, לא רק שרש"י הוא הראשון שמביא מלה זו, אלא גם היחיד שנותן לה פירוש זה, ולא עוד, אלא שמהגדרת רש"י לומדים במילונים שמילת aise מקורו בלטינית adjacens שמשמעו: 'סמוך', 'צמוד', 'קרוב', כלומר, "מקום פנוי ושכן".

יורשה לי להציע, לנקד בדברי רש"י: **רוח** של צדו, במקום רוח, כי רוח של צדו, אינה סמוכה להושת ידו, אלא מגיע עד סוף העולם לארבע רוחות העולם. [וניתן להוסיף

זיו ההיכל - פקודת משה

מזמן רבינו הגה"צ גאב"ד נוה אחיעזר זצ"ל

על בתי בני" במצרים ואת בתנו הציל, אבל תכלית הספירה היא וספרתם לכם שתהיו ראויים גם מצד עצמכם, כמ"ש ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. וזה הגם הפירוש במדרש אימתן התמימות בזמן שבני" עושים רצונו של מקום. ועד"ז פ"י הגאון מהרש"ם החודש הזה לכם ר"ח, זש"ה יהי לך לבדך ואין לזרים אתך. וזה הגם מה שאנו אומרים לזרע יעקב אשר בם בחרת. ולזה הטעם ניתנה התורה במדבר, שם אין שום אומות, ורק בני" היו שם, כדי להודיש שהמטרה היא שיהיו מצד עצמם ראויים ולא רק בהשוואה לאוה"ע. וזה מה שמדגיש המדרש, לא עשה כן לכל גוי, אבל זה לא מספיק אלא וירם קרן לעמו, כי אתם בני אברהם יצחק ויעקב.

זה גם הפ"י במדרש, איש על דגלו באותות, מי זאת הנשקפה כמו שחר, קדושים וגדולים היו ישראל בדגלים, ובלעם הביט בהם ויצא עינו כי טענת בלעם היה הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב. וזה גם כוונת המדרש ודגלו עלי אהבה, וזה גם הכוונה ודלוגו שגם מה שהקב"ה דלג ופסח על בתי היהודים היו לא רק משם שהיו טובים יותר מהמצרים אלא מאהבת בני" בעצמם. וזה גם כוונת הליקוט הביאו ספר יוחסין שלכם לא רק שאתם טובים יותר מן האומות, אלא יחוס עצמי. וזה גם הרמז בדברי המחבר הקדוש, לעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם עצרת, כדי שנוכל להכין את עצמנו לקראת קבלת התורה לדוגה של ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ואז יתקיים בנו ישראל אשר בך אתפאר. וכמו שנאמר בתפלין דמארי עלמא ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ובזכות זה נאלב"ב"א ויצא לצדק משפטנו בחג השבועות על ביאת משיח צדקנו בקרב בימינו אמן.

בילקוט בשעה שקבלו את התורה נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנא' הבו לה' משפחות עמים כשם שבני מביאים. ובמדרש יש דרשות רבות למה ניתנה תורה במדבר דוקא. עוד יש במדרש דרשות רבות עה"פ שאו את ראש בני", כתיבא עשה לכל גוי וכתוב וירם קרן לעמו. ומביא משל למלך שנושא אשה ראשונה ולא כתב לה כתובה וכו' אינו נוהג בהם כראשונים. אלו בני אבות הם וכו' ומה עשה וירם קרן לעמו. במדרש תנחומא דרש עה"פ איש על דגלו באותות זש"ה מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה, קדושים וגדולים היו ישראל בדגליהם וכו' ובלעם הביט בהם ויצא עינו כנגדם ולא היה יכול להם. עוד במדרש איש על דגלו וכו' זש"ה הביאני המלך אל בית היין ודגלו עלי אהבה, ודרשו א"ת ודגלו אלא ודלוגו.

בהקדם לפרש הפסוק קדושים תהיו כי קדוש אני ובמדרש זש"ה ישלח עורך מקדוש מקדוש מעשים שיש בידך, ומציון יסעוך, מציון מעשים שיש בידך, עפ"י **האהל יעקב** בפי יתרו, לפרש הפסוקים שאמר הקב"ה לפני מתן תורה, ועתה אם שמעו תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני", עפ"י הפסוק (בשיר השירים ז) לכה דודי נצא השדה נלניה בכפרים נשכימה לכרמים, דח"ל דרשו (עירובין כ"א) בכפרים בן, נשכימה לכרמים אלו ישראל, כי יש לישראל שתי דרוגות חשובות לפני הקב"ה הא' אם הם טובים ושלמים בפני עצמם, כמאמר הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, ב' הוא חשיבות בהצטרפות נגד האומות ולכן אמר קודם לכה דודי נצא בשדה נלניה בכפרים, היינו להשוותם נגד האומות ואח"כ נשכימה לכרמים אלו ישראל, כשבנ"י הם לבדם ראויים, וד"ש אם שמעו תשמעו בקולי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, שאם אעריך אתכם נגד הגוים בודאי שתהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ומביא משל לעשר שלקח בן ישיבה לבתו היחידה, ודרש ממנו ללמוד לא רק יותר מכל בני הישיבה, אלא ללמוד לפי הרמה שמתאים לבן ישיבה מציון. ובה מפרש הפסוק והמדרש קדושים תהיו כי קדוש אני, כי בחרתי בכם בטרם בראתי העולם, ובטרם היו פושעים. ועד"ז פירש העקידה, הפסוק בפי עקב רק באבותיך חשק ה' ויבחר בזרעם אחריהם, ובה פירשתי הדרשה בתנחומא שם קדושים תהיו, ישראל אשר בך יתפאר, והגם מקדוש מעשים שיש בידך ומציון מעשים שיש בידך. וזה גם הענין של ספירת העומר בין פסח לעצרת כי בפסח היה בחינה של בחירה בין ישראל לעמים, כמו שנאמר בתורה, בפי' ואתחנן או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי וכו', ולכן נאמר אשר פסח

<p>חידה לפרשת השבוע</p> <p>השלישי בתוך הששה נמצא בשלישי, וההמישי בתוך הששה נמצא בשלישי.</p>	<p>פתרון החידה השבועית (במדבר) =</p> <p>בשברי וגו ואפו עשר נשים לחמכם וגו' (כו, כז). אך כל חרם וגו קדשים הוא וגו' (כח). הסדר השלישי מתוך הששה סדרי משנה (נשים) תמצא בפרשה בשלישי (כלומר בעלייה השלישית). והסדר החמישי (קדשים) תמצא בעלייה השישית בפרשה. © כל הזכויות שמורות למחבר</p>
--	--

גמ"ח כלי עבודה "אביה" (שינוי ר"י) טלפון: 03-6780673 או 054-2149883 (טלמה)

רוב כלי העבודה: פטישון, רתנת, דיסק, מקדחות, מברגות, קונגו, וכיו"ב חדש! מכשיר היתוך לקרימיקה! יעוץ וליזוי מקצועי חינם!